

Nevin AKKAYA¹

KELOĞLAN MASALLARINDA YER ALAN DEĞERLERİN İNCELENMESİ

Özet

Son yıllarda ÷lkemizde ve dünyada, okullarda örtük ya da açık programlara yerleştirilerek Sosyal Bilgiler, Din K÷ltürü, Ahlak Bilgisi ve Türkçe gibi derslerde metinler aracılığıyla değerler eğitimine önem verilmektedir. Seçilen metinlerde yer alan milli, insani ve k÷ltürel değerler üzerinde daha ayrıntılı durularak eğitim gerçekleştirilmektedir. Bu edebi metinler içinde masallar önemli bir yere sahiptir. Masalların en önemli işlevlerinden biri masal kahramanlarıyla sunulan iyi kötü kavramlarını öğretmektir. Masal okuyan veya dinleyenler farkında olmadan masalın ait olduğu k÷ltürünü, dilini, dinini, geleneklerini ve göreneklerini de öğrenirler.

Bu araştırmada amaç Tahir Alangu'nun Keloğlan Masalları adlı kitabında yer alan masallardaki değerleri, Schwartz Değerler ölçeğine göre sınıflandırmak ve Türkçe öğretiminde önemini ortaya koymaktır. Elde edilen bulgulara göre Masallarda en sık rastlanan değer % 51 oranla geleneksellik değeridir. Bu değer sırasıyla güç ve başarı değerleri izlemektedir. Masallardaki değerler, doğru okunduğunda ve incelendiğinde ilköğretim öğrencilerine değer kazandırmada ve bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında etkili olacaktır.

Anahtar kelimeler: Keloğlan Masalları, Değer Aktarımı, İlköğretim Öğrencileri, Türkçe öğretilimi, Schwartz Değerler Ölçeği.

INVESTIGATION OF THE VALUES IN KELOĞLAN'S TALE

Abstrac

In the recent years, values education is cared through Social Studies , Education of Religion and Ethics and Turkish in our country and World. Training is carried out with emphasis on the national, humanitarian, and cultural values in the selected texts. Stories in literary texts has an important place. One of the most important functions of the fairy-tale teach the concepts of good and bad

¹ Yrd.Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi . nevin.akkaya@deu.edu.tr

thanks to fairy-tale heroes. Person who read or listen to tale learn to the culture, language and religion, traditions and customs of the fairy tale unconsciously.

The aim of this study is to reveal his book of tales in Keloğlan`s Tales of Tahir Alangu, classifying tales values according to scale of values by Schwartz that values are accepted and used in many countries because of a multi-dimensional and Examined in order to demonstrate the importance of teaching Turkish. The most common value has been the value of tradition by % 51 in tales. This value is followed by the values of power and success respectively. When values in tales are read correctly, tales will be effective on value for elementary school students and transferring these values to future generations.

Key words: Keloğlan`s tale, Value Transfer, Primary School Students, Turkish Education, Schwartz Values Scale

GİRİŞ

Değer kavramı Latince kökenli valare sözcüğünden türemiş, kıymetli olmak, güçlü olmak anlamlarında bir sözcüktür. Her türlü amaç ve hedefler; ilgi ve çıkarlar, tutkular, idealler; her türlü güç ve iktidar etkenleri ün ve şan hırsı, övme ve yerme, saygı ve saygısızlık, inanma ve inanmama, sözünde durma veya durmama, dürüst olma ya da olmama, sevgi ve nefret gibi (maddî- manevî, olumlu- olumsuz her türlü, benimsenen ve insan hayatında etkin olan) şeylerdir (Mengüşoğlu 1983:204). Değerlerin en önemli özelliği bireyin gösterdiği hem olumlu hem de olumsuz davranışları açıklayan bir yapıya sahip olmasıdır (Feather 2002). İnsanların günlük yaşantılarında neye önem verdiklerini, neleri önemsediklerini etkileyen bir özelliğinin olması (Schwartz 1992), bireyin örgütsel yaşantısını kapsayacak şekilde hayatının her aşamasında karşılaştığı tüm durumlarda gösterdiği tavır, bir değere dayanır. Değerler bireyin kendisini ilgilendirdiği, yaşantısına yön verdiği gibi yaşadığı toplumu da yakından ilgilendirir. Bu yönüyle değer kelimesi topluma ait olan ve bireylere kazandırılması istenen genel ölçütleri de içerir.

Toplumun tarihi birikimi ile ortaya çıkan değerler; toplumun tamamı tarafından kabul gören; toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olarak görülen; tasvip ve teşvik gören korunan kabulleniş ve inanışlardır. Değerler ve normlar, kültürel kimliğin şekillenmesinde etkili olan kültür unsurlarıdır (Tural 1992: 29). Dolayısıyla değer “kültür” kavramıyla da yakından ilişkilidir. Miyasoğlu`ndan aktaran Özbay, Tayşı 2011 24 kültürü, belli bir ülkede yaşayan insanların ortaya koyduğu, din ve devletle var olabilen, en çok dilde ifadesini bulan ve yine bunların gelişmesine yardımcı olan manevi bir değer olarak ifade eder.

Kısaca değerler bireyin kendisini ve çevresini algılama ve anlamlandırmaya zemin hazırlayan, tercihleri ve tutumları etkileyerek davranışları yönlendiren referans çerçeveleridir (Güngör 1998, Yapıcı 2009). Bu referans çerçevesi, bireyin ait olduğu toplumun değerleriyle uyumlu yaşamasını sağlar. Literatürde değerler sahasında pek çok araştırma yapılmış ve değer testleri geliştirilmiştir. Psikolojide değer testi ilk defa Spranger tarafından geliştirilmiş (1928). Allport, Vernon, Lindzay 1960; Rokeach 1973, Schwartz 1992, Güngör 1991 gibi araştırmacılarla devam etmiştir.

Schwartz (1992) 65'ten fazla kültürde geçerli, dairesel şekilde sıralanan “güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma/itaat, evrensellik ve güvenlik” olmak üzere 10 temel değer olduğuna işaret etmiştir.

Değerlerin kazandırılması ailede başlar ve eğitim- öğretim süreci boyunca devam eder. Eğitimin temel işlevlerinden biri de bireylere değerlerin kazandırılmasıdır (Boehnke vd. 2007, Schwartz 1994, Yapıcı ve Zengin 2003' den aktaran, Yapıcı vd. 2012). Bu nedenle değer ediniminde okullarda öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öğretmenler, hem derslerde işlediği edebî metinler hem de ders dışında önerdiği okuma kitapları aracılığıyla öğrencilere kazandırılmak istenen ahlakî ve insanî değerleri aktarabilirler (Karatay 2011). Değerlerin kazanılmasına 2005 Türkçe dersi öğretim programında (6-8), topluma ait değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasıyla ilgili genel amaçlar bölümünde şu şekilde yer verilmiştir: Türk ve Dünya kültür sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları, hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri; millî, manevî, ahlakî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır (MEB 2006). Ders kitaplarında yer alan metinlerin dışında okuma kültürü oluşturmaya yarayacak olan çocuk kitapları içinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan tür, masal kitaplarıdır. Bu amaca hizmet etmesi bakımından Türk masalları içinde Keloğlan Masallarının dikkate alınması gerekir.

KELOĞLAN MASALLARI

Edebiyat eserleri insana özgü bazı değer ve niteliklerin yerleşip kökleşmesi, toplumsal yaşamın ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesi yolunda önemli roller oynamaktadır (Kolaç vd. 2012).

Genellikle çocukları oyalamak, onlara hoşça vakit geçirtmek ve eğlendirmek amaçları olduğu bilinen masallar eğitim amacıyla da kullanılabilir. Halk bilimi ürünlerinin işlevini hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme; değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme; eğitim, kültür aktarımı; toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için kaçış amacı (Bascom 1963, Başgöz 1996:1) biçiminde sıralayan Bascom, folklorun temel işlevinin, kişiyi bir toplumda kabul görmüş değerlere uymak, onları kabullenmek ve gelecek kuşaklara aktarmak olduğunu belirtir.

İdeal toplum düzeninin oluşumunda kazanılmış değerlerin korunması, yaşatılması ve aktarılmasının ne denli önemli olduğu bilinmektedir. Bu nedenle öncelikle toplumu oluşturan bireylere bu değerlerin kazandırılması gerekir. Öz değerlerin kazanılması da çocukluk evresinde başlar ve hayatın çeşitli evrelerinde gelişir. Özellikle çocuklar için yazılmamalarına rağmen çocuklara bu değerleri kazandırmada muhtevası ve verdiği iletileri bakımından edebi türler arasında masallar önemli bir yere sahiptir.

Masallar, cinlerin, perilerin, devlerin yer aldığı, olağanüstü olayların, varlıkların mucizelerinin gerçeğe dönüştüğü, fantastik kurgularıyla çocukların hayal dünyasını işletir ve yaratıcılığını geliştirir. Çocukların dil becerilerini geliştirirken bir yandan da onların okuma alışkanlığı kazanmalarını sağlar, duyuşsal ve bilişsel becerilerini geliştirerek onları eğitir. Dil gelişiminin yanında kendini gerçekleştirme, sosyalleşme, ait olduğu toplumla ve onun değer yargılarıyla bütünleşme, hayata olumlu bir gözle bakma, çevreye ve başkalarına karşı duyarlı olabilme, iyi-kötü, hak-hukuk olgularını anlamlandırma ve şekillendirme, duygu –düşünce –

hayal dünyasını zenginleştirme gibi konularda, çocuğun duyuşsal, bilişsel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişimine katkı sağlayarak hayata hazırlar. İnsanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu bu yolla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye ve yaşamın zorluklarına karşı onları donatmaya çalışmıştır (Yavuz 2002:4).

Keloğlan masalları Türk masalları içinde önemli yere sahip olup, MEB 100 Temel Eser listesinde yer almaktadır. Keloğlan yüzyıllardır anlatılan ,nesillerden nesillere aktarılarak günümüze kadar gelen bir masal kahramanıdır. Tembelliği her seferinde başına iş açsa da o , , çocuksu saflığı, ,pratik zekâsı, ,yapıcı karakteriyle sonunda mutlaka doğruyu bulur, her masalın sonunda zorlukları aşarak mutlu sona ulaşır. Masal kahramanları içinde fakirliği, kelliği, kimsesizliği yüzünden herkes tarafından hor görülen, küçümsenen Keloğlan dürüst, akıllı, yürekli ve daima kendinden emindir (Boyras Duran 2012'den:374). (Bu masal kahramanı çocuklara pratik zekanın önemini, hazır cevaplılığı, azmi, aklın fiziki güçten üstün olduğunu göstermede iyi bir araç olabilir (Sever 2007). Sakaoğlu'na (1973) göre de hakiki Keloğlanın özellikleri kurnaz, elinden iş gelen, haksızlığa tahammül edemeyen, haksızlık edenleri cezalandıran, zor işlerin üstesinden gelen bir tiptir. Çoğu zaman güldürü öğeleri taşıyan Keloğlan kurnazlığı ve bahtı temsil eder. Zor durumlardan akli ve şanssı sayesinde kurtulur. Literatürde Keloğlan masallarıyla ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Derleme çalışmalarında Tezel (1936, 1938, 1953), Alangu (1967), Babacan (1976), Kartal (1981, 1984, 1987)' ın Keloğlan Masalları sayılabilir. Bu çalışmada Keloğlan Masallarının incelenmesi için Tahir Alangu'nun Keloğlan Masalları adlı kitabı seçilmiştir. Bu kitapta 18 Keloğlan masalı yer almaktadır.

Bu masallar sırasıyla şöyledir:

- 1- Keloğlanla Devler
- 2- Keloğlanla Köylüler
- 3- Köse Değirmenci ile Keloğlan
- 4- Dev Anası ile Keloğlan
- 5- Keloğlan ile padişah
- 6- Keloğlan para kazanıyor
- 7- Keloğlan Hiç Alıyor
- 8- Keloğlanla Kırk haramiler
- 9- Keloğlanla Kardeşi
- 10- Keloğlanla Padişah
- 11- Keloğlanla Kötü Hasan
- 12- Keloğlan Defineci
- 13- Keloğlanla Devler Ağası
- 14- Keloğlan'ın Nohudu
- 15- Keloğlanla Kargası

- 16- Keloğlanla Köy Ağası
- 17- Keloğlanla Ali Cengiz
- 18- Keloğlanla Üç Cambazlar

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı Tahir Alangu'nun yayımladığı "Keloğlan Masalları" adlı kitabındaki 18 masalı Schwartz Değerler Listesinde yer alan değerleri göz önünde bulundurarak incelemek, masallardaki değerleri sınıflandırarak Türkçe öğretiminde önemini ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Araştırmada, betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlemek, yorumlamak ve okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek 2008).

Bu araştırmada, Alangu'nun "Keloğlan Masalları" adlı kitabındaki masallar, Schwartz Değerler Listesindeki değerler yönünden incelenmiştir. Bu liste güç, başarı, hazcılık, uyarılma, öz-denetim, yardımseverlik, geleneksellik, evrensellik, uyum, güvenlik boyutlarıyla toplam 10 değerden oluşmaktadır. Bu değerlerin boyutları ve içerikleri şöyledir: Güç değer boyutu, sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümünü koruyabilmek ifadelerini içerir. Başarı boyutu, başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak (zeki olmak) değerlerini içermektedir. Hazcılık; zevk, yaşamdan zevk almak, isteklerine düşkün olmak; uyarılma, cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak; öz-denetim, yaratıcı olmak, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygılı olmak ifadelerini içerir. Evrensellik, sosyal adalet, barış içinde bir dünya, erdemli olmak, güzel bir dünya, çevreyi korumak, açık fikirli olmak, eşitlik, doğayla bütünlük, iç huzuru; yardımseverlik, manevi bir yaşam, bağışlayıcı olmak, dürüst olmak, yardımsever olmak, sadık olmak, sorumlu olmak, anlamlı bir yaşam, gerçek dostluk, olgun sevgi; geleneksellik, bana düşen hayatı kabullenmek, ılımlı olmak, dindar olmak, alçak gönüllü olmak, geleneklere saygı, mahremiyete ve özel haklara saygı; uyum, itaatli olmak, ana babaya ve yaşlılara değer vermek, kibar olmak, kendini denetleyebilmek; güvenlik, ulusal güvenlik, bağlılık duygusu, iyiliğe karşılık vermek, toplumsal düzen, aile güvenliği, sağlıklı olmak, temiz olmak ifadelerini içerir.

BULGULAR

Çalışma kapsamında Keloğlan Masallarında tespit edilen değerler ve hangi masallarda yer aldığı tablo 1 'de gösterilmiştir.

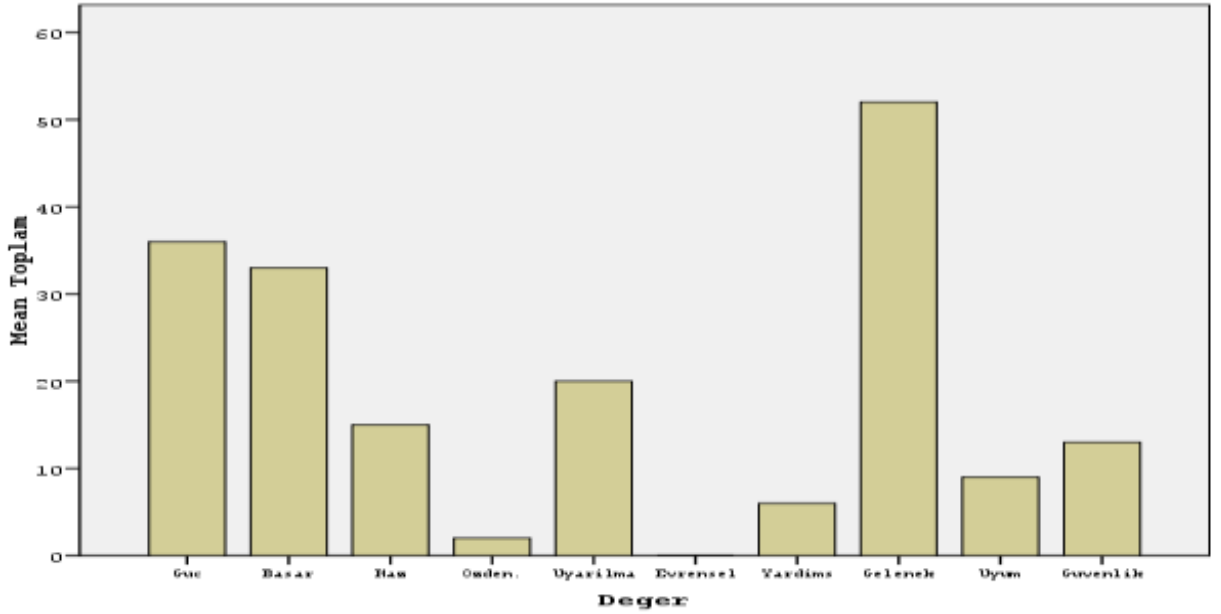
Tablo I

Schwartz Değerler Listesi	Keloğlan Masallarında Geçme	
	Sıklığı	Değerlerin Geçtiği Masallar
Güç	(36)	<ol style="list-style-type: none"> 1.Keloğlanla Devler 2. Keloğlanla Köylüler 3. Keloğlanla iki Padişah 4. Keloğlanla Üç Cambaz 5. Keloğlan Hiç Alıyor 6. Keloğlanla Kırk Harar 7. Keloğlanla Kardeşi 8. Keloğlanla Padişah 9. Keloğlanla Kötü Hasan 10. Keloğlanla Defineci 11. Keloğlanla Devler Ağ 12. Keloğlan'ın Nohudu 13. Keloğlanla Köy Ağası 14. Keloğlanla Ali Cengiz
Başarı	(33)	<ol style="list-style-type: none"> 1. .Keloğlanla Devler 2. Keloğlanla Köylüler 3. Keloğlanla İki Padişah 4. Keloğlanla Üç Cambaz 5. Keloğlanla Kırk Harar 6.Keloğlan Para Kazanıyc 7.Keloğlanla Kötü Hasan 8. Keloğlanla Defineci 9. Keloğlanla Devler Ağ 10.Keloğlan'ın Nohudu 11. Keloğlan'ın Kargası 12.Keloğlanla Köy Ağası 13.Keloğlanla Ali Cengiz

Hazcılık	(15)	1.Keloğlanla Devler 2. Keloğlanla Köylüler 3. Keloğlanla İki Padişah 4. Keloğlan Para Kazanıyor 5. Keloğlanla Üç Cambazlar 6. Keloğlanla Kırk Haramiler 7. Keloğlanla Kardeşi 8. Keloğlanla Padişah 9. Keloğlanla Devler Ağası 10.Keloğlan'ın Nohudu
Öz Denetim	(2)	1.Keloğlanla Köylüler 2.Keloğlanla Üç Cambazlar
Uyarılma	(17)	1. Keloğlanla Devler 2. Keloğlanla Köylüler 3.Dev Anası İle Keloğlan 4. Keloğlanla İki Padişah 5.Keloğlanla Üç Cambazlar 6. Keloğlan Hiç Alıyor 7. Keloğlanla Kırk Haramiler 8. Keloğlanla Kardeşi 9. Keloğlanla Devler Ağası 10. Keloğlanla Köy Ağası 11. Keloğlanla Ali Cengiz.
Evrensel	-	
Yardımseverlik	(6)	1. Keloğlanla Kırk Haramiler 2. Keloğlanla Padişah 3. Keloğlanla Kötü Hasan 4. Keloğlan'ın Kargası
Geleneksellik	(51)	1.Keloğlanla Devler 2. Keloğlanla Köylüler 3.Keloğlan Para Kazanıyor 4.Keloğlan Hiç Alıyor

		5. Keloğlanla Kırk Haramiler
		6. Keloğlanla Kardeşi
		7. Keloğlanla Padişah
		8. Keloğlanla Kötü Hasan
		9. Keloğlanla Defineci
		10. Keloğlanla Devler Ağası
		11. Keloğlan'ın Nohudu
		12. Keloğlan'ın Kargası
		13. Keloğlanla Köy Ağası
		14. Keloğlanla Ali Cengiz
Uyum	(9)	1. Köse Değirmenci ile Keloğlan
		2. Keloğlan Hiç Alıyor
		3. Keloğlanla Kötü Hasan
		4. Keloğlanla Defineci
		5. Keloğlanla Devler Ağası
		6. Keloğlanla Köy Ağası
Güvenlik	(13)	1. Keloğlanla Devler
		2. Keloğlanla Köylüler
		3. Köse Değirmenci ile Keloğlan
		4. Dev Anası İle Keloğlan
		5. Keloğlanla Kırk Haramiler
		6. Keloğlanla Kötü Hasan
		7. Keloğlanla Defineci
		8. Keloğlanla Devler Ağası

Tablo I 'de görüldüğü gibi masallarda Schwartz Değerler listesindeki 10 değerden 9'u tespit edilmiştir. Evrensellik değerine rastlanmamıştır.

Grafik incelendiğinde masallarda en sık yer alan değer 51% oranla geleneksellik olduğu görülmektedir. Sonra sırasıyla güç 36%, başarı 33%, haz 15%, uyarılma 17% ve güvenlik 13%, uyum 9%, yardımseverlik 6%, özdenetim 2% yer almaktadır. Bu değerler listesinde yer alan evrensellik değerine ise rastlanmamıştır.

Halk bilimi ürünlerinin işlevleri üzerinde en kapsamlı değerlendirmeleri yapan Bascom ürünlerin işlevlerinden birini “Değerlere, toplum kurumlarına ve törelere uyma ve gelecek kuşaklara aktarma” biçiminde belirler. Türk Halk bilimi ürünleri içinde özellikle Keloğlan masallarında “bana düşen hayatı kabullenmek, ılımlı olmak, dindar olmak, alçak gönüllü olmak, geleneklere saygı, mahremiyete ve özel haklara saygı” ifadelerinin yer aldığı geleneksellik değerine sık rastlanması önemlidir. Bu değer masallarda şu şekilde yer almıştır: “...çok yemesi çok demesi günahmış”, “selam vermiş”, “Konu komşuya ziyafet hazırlatmış.”, “Diş kirası hediyeler verdiler.” Geleneksellik değerinin masallarda yer alması Türk kültürünün geleneksel özelliklerini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Anonim halk edebiyatı içinde yer alan masallar, ait oldukları toplumun ortak hayal gücünün ürünüdür ve ait olduğu kültürü gelecek kuşaklara aktarır. Masallarda eski kültürlere, dinlere ve törelere ait motiflere sıkça rastlanır. Bu durumdaki masallar, millî ve evrensel değerler genç kuşaklara aktarmak, eğitimcilerle uygulamada kolaylık ve yarar sağlayacak, onların eğitim ortamlarında kullanılmasına gerekçe oluşturacaktır (Karatay 2007).

Masallarda yer alan ikinci önemli değer ise güçtür. Keloğlan öylesine güçlüdür ki onun bu akıllı dayanıklı gücü padişahı bile rahatsız eder. “Bir vuruşta 10 tane aslan öldürmüştür.”, “Padişah, bu Keloğlan’ın böylesine korkusuz pervasız, hem de saygısız olup haddini hududunu bilmeyişine sıkılmış, sonra içerlemiş, sonra da gide gide gazaba gelip hırslından saçlarının her bir teli mızrak gibi dikilmiş.”

Gücün önemli bir değer olarak sıkça yer alması Keloğlan masallarının destanlar döneminden aktararak gelen gelenekler, töre ve törenlerin bir parçası olması ile ilgilidir. Keloğlanın bir vuruşta on aslanı öldürmesi destan kahramanlarının olağanüstü güçlerini çağrıştırmaktadır. Destan kahramanlarının en önemli özelliği olağanüstü güçlere sahip olmasıdır. Keloğlan masallarının eski dönemlerde destan koluna ait anlatı parçaları (Ergün

2005) olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır. Pervin Ergun, Altay destanlarının karakteristik motifi olan Tas, Tastarakay ile Keloğlan'ın aynı kökten geldiğini belirtir. Ergun, dünya nizamını sağlamakla görevlendirilen Türk hakanlarının, hak düzenine uymayan bir durumla karşılaştıklarında, Tanrı vergisi kutlu özelliklerini kullandıklarını, kılık değiştirerek Keloğlan-Tastarakay olduklarını ve hata yapanları tespit edip suçluları cezalandırdıktan sonra eski hallerine döndüklerini ifade eder. Bu yönüyle Keloğlan masalları, eski Türk destanlarında gördüğümüz kutlu hanların, kötülüklerle mücadele ederken kılık değiştirerek mücadele ettikleri bölümün günümüze gelen uzantıları olarak değerlendirilir (Ergun'den aktaran Harmancı 2010 s.82). Keloğlan'ın bu denli güçlü olması destan kahramanlarıyla arasındaki ilişkiyi güçlendirici bir bulgudur.

Masallarda sıkça yer alan değerlerden birisi de başarıdır. Başarı değeri; başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olma, sözü geçen biri olmak (zeki olmak) gibi boyutları içerir. Bu değerin Keloğlan masallarında yer alması yine Keloğlan'ın aklını kullanması ile ilgilidir. Zor durumlardan kurtulmak sadece güç kullanmakla olmaz, hileye de başvurmak gerekir. “Bunun üzerine Keloğlan eve girmiş de, yatağının içine eğri bir odun kütüğü yatırıp yorganı örtmüş, kendisi de tavan arasına çıkıp beklemiş.”, “Keloğlandır yarışı kazanmış, kılıncını sıyırap çekmiş.”, “Amanım arkadaşlar, hele canbaz yoldaşlar, vay başımıza gelenlere. Ne etti, neler eyledi, bu Keloğlan oyunlar etti. Şu kadar yılın, hem de bu dolapların bin bir düzenli canbazları olalım da, bize bunları etsin, dekten atsın, dolandırsın.” ifadelerinde görüldüğü gibi Keloğlan zekâsı ve kurnazlığı sayesinde zor durumların üstesinden gelir.

Uyarılma (cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak) değeri bu masalarda şöyle yer alır: “Kendine avludan bir tahta kılıncı yontmuş, düşmüş yollara, yürümüş yokuşlara.”, “-Aman, vay vay, kart öküzün derisi bir para etti, bir para etti ki, pazarı altın pahasına gitti diye durmadan söylenir, bir yandan da şıkırdım oynar gidermiş.”, “... Keloğlanı çift sürerken, öküz haydayıp türkü çağırırken bulmuşlar. Koşup yakasına yapışmışlar: -Bire kuldan arlanmaz, Tanrıdan utanmaz, bize oyun edersen, dekten atarsın ha!”. Uyarılma değerinde yer alan boyutlar Keloğlan'ın iflah olmaz gibi görünen tembelliği, uykuculuğu ve miskinliği ile örtüşmez ancak anasının ona “zengin olmadan eve dönme” uyarısı (Keloğlan Para Kazanıyor) üzerine macerası başlar ve haksızlık, kötülük yapan kimselerin karşısına pervasız bir atılganlıkla, hemen hemen her yolu deneyerek karşı çıkar, sonunda zafere kavuşur. Kel kahramanın zor durumlara düşmek hiçbir zaman keyfini kaçırmaz ve onun hayattan keyif aldığı eylemlerine de yansımıştır.

Haz (zevk, yaşamdan zevk almak, isteklerine düşkün olmak) değeri ise, Keloğlan'ın miskin oturup, tembel tembel beklemesiyle yaşamdan keyif alması şeklinde görülür. “Elinde maşa, mangaldaki külleri eşeler, sedire yaslanıp mindere yan pala oturur, kediler gibi mır mır mırılır, uyuklar dururmuş. Keloğlan'ın kişilik özelliklerine vurgu yapılırken ilk akla gelen özelliklerden biri onun tembelliğidir ve bazı masallar Keloğlan'ın tembelliği ve anasının onu çalışmaya zorlamasıyla başlar.

Güvenlik (ulusal güvenlik, bağlılık duygusu, iyiliğe karşılık vermek, toplumsal düzen, aile güvenliği, sağlık olmak, temiz olmak) değeriyle ilgili aile güvenliği ve mirasıyla ilgili ifadeler rastlanır. Keloğlan babasından kalma bir kırık tüfek bir de çingiraklı keçe külah olarak mirastan söz eder. “-Ha, evet tavan arasında bir kırık tüfekte, bir de çingiraklı keçe külah olacak. Bunlardan gayrı babandan bir şey kalmadı.”

Uyum (itaatli olmak, ana babaya ve yaşlılara değer vermek, kibar olmak, kendini denetleyebilmek) değeri daha çok Keloğlan ve anasının ilişkisiyle karşımıza çıkar. Onun hayatta en önemli varlığı yoksul anasıdır. “-Anam anam, hanım anam, saçları kırçıl, belceğizi bükük, canım anam. Of çekme, dert etme kendine. Yarından tezi yok davranayım, azık torbamı sırtlayayım, gurbet yollarına düşüp şehre varayım. Duruşayım, kazanayım. Dileğin yerine gelsin, gelin torun sahibi olursun, köşeye geçip kurulursun. Nasibim, kısmetim hangi kıyıda, köşede, bucakta ise, gidip alayım, bulup geleyim. Gönlünü geniş, içini ferah tut.” diyen Keloğlan anasına verdiği değeri, ona duyduğu saygıyı dile getirir.

Yardımsızlık (manevi bir yaşam, bağışlayıcı olmak, dürüst olmak, yardımsızlık olmak, sadık olmak, sorumlu olmak, anlamlı bir yaşam, gerçek dostluk, olgun sevgi) değeri Keloğlan’ın özellikle yaşlılara ve ihtiyacı olan kişilere yardım etmesiyle görülür. “-Koca nine, hele al şunları pişirirsin, şunları da diker giyirsin. Bana dua dersin.”

Öz-denetim (yaratıcı olmak, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygılı olmak) Keloğlan, masallarda zor durumlardan kurtulurken yaratıcıdır. “-Uzun kulaklı, tetik ayaklı, ak akçe tavşan, pak pakça tavşan, doğru bizim eve koş, akşama üç konukla geleceğimi ablana söyle. Evi düzenlesin, odayı hazırlasın, birkaç kap yemeği pişirip kotarsın. Kara koyunu da kestirip tavana assın. Gelince böleriz, budarız, kebab ederiz. Haydi yallah!.. deyip tavşanı bırakmış.”

Evrensellik (sosyal adalet, barış içinde bir dünya, erdemli olmak, güzel bir dünya, çevreyi korumak, açık fikirli olmak, eşitlik, doğayla bütünlük, iç huzur) bu değerlere rastlanmaz. Keloğlan daha çok kendisi ve anasının sorunlarıyla ilgilidir. Masallardaki şahıs kadrosu, mekân hep Keloğlanın bireysel hayatıyla ilgili sorunların çözümünde yardımcı, silik unsurlardır. Yoksa Keloğlanın dünyayı, insanlığı veya milleti bir felaketten kurtarma gibi büyük dertleri yoktur.

SONUÇ

Schwartz değerler ölçeğine göre incelenen Keloğlan Masallarında (18) en sık rastlanan değerler sırasıyla geleneksellik, güç ve başarı olmuştur. Bu üç değer, mitolojik özellikleri barındıran destan kahramanlarının da temel niteliklerindedir. Keloğlan’a benzer özellikler gösteren Kırgız masalı olan Çınıbek, destan kahramanına ait pek çok özellik barındırmaktadır. Bu örnek Keloğlan tipinin mitolojik silsile ile olan ilişkisini yansıtmaması bakımından önemlidir (Harmancı 2012:80). Günümüzde anlatılan Keloğlan Masallarında aslında eski Türk destanlarında gördüğümüz kutlu hanların, kötülerle mücadele ederken kılık değiştirerek mücadele ettikleri bölümün günümüze gelen uzantılarıdır (Ergün 2005:84).

Masallardaki güç ve başarının temelinde çoğu zaman hilekârlık, kurnazlık ve düzenbazlığın yatmakta olduğu görülür. Ancak masallarda Keloğlan’ın karşısına çıkıp mücadele ettiği güçlerin nitelikleri doğru değerlendirilince Keloğlanın hilekârlığı ve düzenbazlığında haklı gerekçeler bulmak mümkündür. Çünkü artık meseleleri kuvvet ve pehlivanlıkla çözme devri geçmiştir. Keloğlan, mitik çağın kahramanları gibi meselelerini çözerken kılıç, mızrak ve ok gibi eril sembolleri kullanmamaktadır. Aksine akıl ve iletişim dilini kullanarak kendisinden daha güçlü kahramanları yenmektedir (Özcan 2013:255). Keloğlan’ın masallardaki başarısı kurnazlığıyla, düzenbazlığıyla özdeşleşmiştir, hile ve düzenbazlıkla başarıya ulaşır. Ancak buradaki hile aldatmak ve kandırmak suretiyle haksız çıkar elde etmek kasti dışında, varılmak istenen meşru ve gerekli hedef için kel kahramanın kullandığı stratejik mücadele yöntemini

karşılar (Harmancı 2010:88). Devir, düzen ve oyun devridir (Alangu 2009:131). Keloğlan'ın bu kötülüklerle mücadele edebilmesi için oyunu kuralına göre oynaması elbette zorunludur. Bu özelliğiyle Keloğlan yeniçağın ve modern zamanların ustası olma hakkını elde etmiş olur (Öncü 2013:254).

Çeşitli toplumsal becerilerle masalda karşılaşan, onların farkına varan çocuk, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygılı olmanın, insanlar arasında demokrasinin, toplumsal adaletin, dayanışmanın, dostluğun önemini sezerek, topluma ve insana karşı duyarlı yaklaşma eğilimine girecek, sorumluluk almaya daha istekli olacaktır. Bu bağlamda Keloğlan masalları çocuğun ihtiyacı olan değerler eğitimi açısından üzerlerine düşen görevi başarıyla yerine getirmektedir. Keloğlan masalları çocuk edebiyatı ürünleri içinde masal deyince akla gelen ilk ürünlerdir. Duran 2012'in 172 İlköğretim öğrencisiyle yaptığı bir araştırmada öğrencilerin çoğunun Keloğlanı tembel, kurnaz, söz dinlemeyen olarak algıladıkları görülmektedir. İlköğretim öğrencileri masallardaki kahramanlarla kendilerini özdeşleştirmeye ve masal kahramanlarını model almaya eğilimlidirler. Bu durumda Keloğlan masallarıyla ilgili okumalarda öğretmen ve velilerin özenli olmaları, çocuklara kötü örnek olabilecek masalları okuma listesinden çıkarmaları gerekmektedir. Sözelimi bazı masallar (Keloğlanla Dev Anası) sadece çocuklara yönelik değil, yetişkinlerin de tüylerini ürperten şiddet öğeleri içermektedir. Bazı masallar ise öğretmen rehberliğinde, masallardaki Keloğlanla ilgili olumsuz algılanabilecek özellikler ayrıntılı incelemeler yapılarak öğrencilere aktarılmalıdır ya da bu masallar öğretmen rehberliğinde masallardaki Keloğlanla ilgili olumsuz algılanabilecek özelliklerin ayrıntılandırılarak doğru okunması, algılanması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- ALANGU, Tahir, (1967), Keloğlan Masalları, Keloğlan Yayınları, İstanbul.
- AÇA, Mustafa. "Masal Bibliyografyası" 4 Eylül 2013. <www.mustafaaca.com>
- BAŞGÖZ, İlhan, (1996), Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu), Folkloristik: Prof. Dr. Umay Günay Armağanı, Feryal Matbaacılık, Ankara.
- DURAN, Erol, (2012), "İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Nasreddin Hoca ve Keloğlan'a İlişkin Bilgi ve Algı Düzeylerinin İncelenmesi", Turkish Studies, Volume 7/2, s. 371-384.
- ERGUN, Pervin, (2005), "Altay Destanlarında ve Anadolu Türk Masallarında Tastarakay-Keloğlan", Milli Folklor S. 68, s. 78-84.
- GÜNGÖR, Erol, (1998), Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- GÖKŞEN, Cengiz, (2009), "Masalların Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi", Eğitim Dergisi S. 22.

- HARMANCI, Meriç, (2010), “Keloğlan’ın Hilebazlığı”, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi S. 2, s.79-94.
- HARMANCI, Meriç, (2012), “Keloğlan’ın Mitik Aynadaki Görüntüsü”, *Milli Folklor Dergisi* S. 94, s.72-80.
- KARATAY, Halit, (2007), “Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi Türk”. *Eğitim Bilimleri Dergisi* S. 3, s.463-475.
- EMİNE Kolaç ve diğer. (2012), “Öğretmen Adaylarının Dil Eğitiminde Çocuk Edebiyatı Metinlerinin Kullanımına Yönelik Görüşleri”, Erişim Tarihi: 31 Ekim 2013.
- <https://dosya.sakarya.edu.tr/Dokumanlar/2013/416/453936992_ogretmen_adayl arinin_egitiminde_cocuk_edebiyati_metinlerini_kullanma.pdf>
- MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, (1983), Felsefeye Giriş, Remzi Kitabevi, Ankara.
- ÖZBAY, M.; TAYŞI, E. K., (2011), “Dede Korkut Hikâyeleri’nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi”. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, s. 20-31.
- ÖZCAN, Tarık, (2013), “Modern Bir Öncü Keloğlan”. *Bilig Dergisi* S. 65, s. 247-258.
- ÖZTÜRK, A. Osman, (2008), “Masalları Uyutmak”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 1.
- UÇAR, Gülsüm, (2007), “Ayla Çınaroğlu’nun “Keçi Masalı” Adlı Eserinde toplumsal Bilinç Eğilimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* S. 18, s. 455-461.
- SAKAOĞLU, Saim, (1973), “Gümüşhane Masalları”, Atatürk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi S. 26, s.159-169.
- SCHWARTZ Shalom H. (1992), Ünersals in the content and structure of values: Theory and Empirical Tests in 20 countries, M. Zanna(Ed.), *Advances in experimetal social psychology içinde* (25, 1-65) Academic Press, New York.
- SEVER, Mustafa, (2007), “Ziya Gökalp Masallarında Tipler” *Milli Folklor* 19 (74), s. 29-33.
- YAPICI, A.; KUTLU, M. O.; BİLİCAN, F. I. (Güz 2012), “Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* S. 42, s. 129-151.
- YILDIRIM, A.; ŞİMŞEK, H. (2008), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınları, Ankara.